

Про що нам говорять свята

Водою і Духом

На обкладинці — ікона з іконостасу
бenedиктинського монастиря
у м. Планшеттен (Німеччина)
авторства Іконописної майстерні
«РАДРУЖ», УКУ

Українська Греко-Католицька Церква
Патріарша літургійна комісія

2014

При підтримці
благодійної організації Renovabis

*Свято Богоявлення
Господнього*

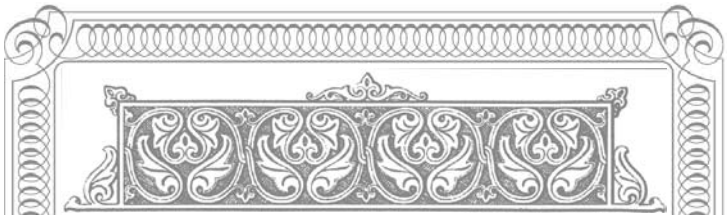
ВОДОЮ І ДУХОМ

Тропар свята, глас 1:

**Коли в Йордані хрестився
Ти, Господи, Троїчне явило-
ся поклоніння: бо Родителя
голос свідчив Тобі, возлюб-
леним Сином Тебе назива-
ючи; і Дух у виді голубинім
засвідчив твердість слова.
Явився Ти, Христе Боже, і
світ просвітив, слава Тобі.**

Кондак, глас 4:

**Явився єси днесь вселен-
ній і світло Твоє, Господи,
знаменувалося на нас, що зі
зрозумінням оспівуємо Тебе:
Прийшов єси і явився єси –
Світло неприступне.**

«Тоді прибув Ісус із Галилеї на Йордан до Йоана, щоб хреститися від нього; але Йоан спротивлявся Йому, кажучи: “Мені самому треба хреститися в Тебе, а Ти приходиш до мене?” Ісус у відповідь сказав до нього: “Залиши це тепер, так бо личить нам здійснити всяку правду”. І тоді він залишив Його. А охрестившись, Ісус зараз же вийшов з води. І ось розкрилось Йому небо, і Він побачив Духа Божого, який спускався, мов голуб, і зійшов на Нього. І голос пролунав з неба: “Це Син мій любий, що Його я вполюбав”» (Мт. 3, 13-17).

У цьому короткому євангельському уривку, який є основою для літургійного святкування Хрещення Господнього в Йордані, поєднано декілька важливих для розуміння нашої віри тем.

Після Різдва празник Богоявлення далі впроваджує всіх нас у невимовне таїнство Божого сходження до нас. У цьому таїнстві Ісус Христос об’являє себе як Месію і Спасителя. На відміну від події Різдва, яка була прихованою, хрещення на Йордані є момен-

том відкритого явління Сина Божого світові. Про Його Боже посланництво свідчить при хрещенні сам Отець Небесний голосом із неба: «Ти єси Син мій любий, у тобі — моє уподобання» (*Мр. 1, 11*); свідчить Святий Дух, що у вигляді голуба сходить на Нього; свідчить і святий Йоан Хреститель, вказуючи на Нього: «Ось Агнець Божий, який гріхи світу забирає» (*Йо. 1, 29*).

Аби розуміти зміст події Господнього хрещення, слід найперше з'ясувати ким був Йоан і якою була його місія. Йоан віддалився від суспільства та провадив самотницьке життя в околицях ріки Йордан. Взавши за приклад Іллі (*2 Цар. 1, 8*), він носив грубу одезу та їв тільки те, що міг знайти в пустелі. Також подібно до пророка Іллі, він безнастанно викривав царів та народ. Йоан належав до тих духовних людей, призначенням яких було виявляти конкретному суспільству в конкретний момент історії неправду, облуду і зло, яким суспільство просякнуте. Йоан закликав своїх співвітчизників покаятися в гріхах, прийняти хрещення (омивання) в Йордані та жити праведним життям. Кожній людині Йоан давав конкретні вказівки, в чому полягає нове життя: багаті повинні розділити свій маєток з бідними, збирачі податків не повинні брати більше призна-

ченого, солдати повинні перестати грабувати.

Бачачи серед численних натовпів представників садукееїв та фарисеїв, Йоан згадував ситуацію, яку спостерігав, живучи у пустелі: коли загоряється чагарник, всі тварини швидко покидають свої нори. «Гадюче поріддя! – закликав він. – Хто напумив вас втікати від майбутнього гніву?» Потім він закликав їх перестати хизуватися своїм походженням від Авраама й принести плоди, які відповідали б справжньому покаянню (*Мт. 3, 7-10; Лк. 3, 7-9*).

Одначе Йоан говорив не тільки про етичні питання. Він був також носієм і живим втіленням сильної месіанської надії, вираженої у писаннях старозавітних пророків. Він налаштував на прихід Того, хто сповнить і звершить діло Йоана і хрещення покаяння перемінить на таїнственне хрещення Духом Святим. Він проповідував, що близький День Господній: скоро Бог оправдає свій народ та визволить його від гніту. Для увиразнення думки Йоан використовував образи, які були добре відомі селянам в Ізраїльській землі: прихід Месії подібний до того, як землероб бере лопату, щоб віяти зерно на току, відділяючи пшеницю від полови; пшениця піде до клуні, а полови спалять (*Лк. 3, 17-18*). Тоб-

то скоро Бог вторгнеться в історію, й тому суд дуже близький! Ця звістка була тривожна, оскільки Йоан мусив пояснити своїм слухачам, що народ загалом абсолютно не готовий до приходу Месії. Заради цього Йоан і закликав народ та кожного зокрема до покаяння: це було приготування, без якого не можливо отримати дари нової епохи. Як зовнішній символ внутрішньої переміни, він омивав у Йордані всіх, хто з вірою відгукнувся на його звістку. Йоан навчав, що те, що люди належать до боговибраного народу само по собі в день суду не допоможе: «Не гадайте, що можете самі собі казати: Маємо за батька Авраама. Кажу бо вам, що Бог з цього каміння може розбудити (до життя) дітей Авраама» (Мт. 3, 9; Лк. 3, 8). Йоан немов би забирав всю націю, а потім приймав назад тих, хто покаявся й охрестився.

Йоан добре знає і відчуває, що він лише приготує прихід «сильнішого» (Мт. 3, 11). Церковна традиція називає Йоана Предтечею (дослівно – «той, хто йде перед кимось»), служителем і свідком Слова. Прихід Христа до Йоана на ріку Йордан є явлінням Христа як обіцяного і сповщеного Месії. Саме тому Йоана охоплює трепет, і він вважає себе негідним хрестити Ісуса:

«Тебе, що Духом і вогнем очищуєш гріх світу, Хреститель, бачачи грядущого до себе, в жасі і трепеті взивав, промовляючи: “Не смію торкнутися тім’я Твого пречистого; Ти освяти мене, Владико, Божественним явлінням Твоїм, Єдиний Чоловіколюбче!”» (*Стихира Литії свята, глас 4*)

Але «Ісус у відповідь сказав до нього: “Залиши це тепер, так бо личить нам здійснити всяку правду”. І тоді він залишив його» (*Мт. 3, 15*). «Здійснити всяку правду» – означає виконати все те, чого хоче Бог, не залишивши нічого невиконаним.

Христос приймає хрещення від Предтечі; Бог підкоряється своєму сотворінню, заради його спасіння. Безгрішний, «Той, хто огортається світлом, наче ризою, ради нас благоволив до нас уподібнитися; у струмені повивається днесь Йорданські, не сам їх потребуючи для очищення, але нам у собі зготовляючи відродження» (*стихира Литії свята, глас 4*).

Ісус Христос, Божий Син, прийшов до нас як людина. Зі свого безмежного чоловіколюб’я став подібним до нас, щоб ми змогли наблизитися до Нього. Святі Отці Східної Церкви, як і літургійні тексти свята, трактують вчинок перших людей, описаний на початку

Книги Буття, як бажання наблизитися до Бога, осягнути подібність до Нього. Зруйнувавши своїм гріхом первісну красу, подаровану Творцем, людина одягнулася, зауваживши із жахом, що вона нага. Їй довелося переконатися в тому, що власною силою вона не може досягти божественного світла, а лише зруйнувати власну сотворену велич. Проте Бог, применшивши себе (*пор. Флп. 2, 7*), з власної волі став чоловіком, із власної волі прийшов на Йордан і роздягнувся, увійшов у води Йордану, щоб зодягнути грішних синів Адама божественним багатством. Безгрішний покійно став біля грішної людини, схиливши голову під рукою Хрестителя. Ісус учинив це, хоча насправді Хреститель був Його слугою, який сам визнав, що не достойний навіть «розв'язати ремінця Його сандалів» (*Мр. 1, 7*). Так Христос знову подарував грішній людині той первинний стан, який вона втратила. Отож ми можемо «одягнутися в Христа» (*Гал. 3, 27*) і захвати свою грішну наготу.

Оскільки Він зійшов і став нашим братом, ми можемо відкритися до божественного світла. Що означає це світло? Очевидно, йдеться не про фізичне освітлення, а про духовну реальність. Божественне світло, яке відкриває людині Христос, є даром глибокого і безпосереднього пізнан-

ня Бога, і одкровення про правдиву суть всієї сотвореної дійсності. Бути просвіченим означає бути близьким до Бога, жити Його життям. Свято Богоявління говорить нам про те, що Христос учинив нас причасниками Його Божества.

«А охрестившись, Ісус зараз же вийшов з води. І ось розкрилось Йому небо, і Він побачив Духа Божого, який спускався, мов голуб, і зійшов на нього. І голос пролунав з неба: “Це Син мій любий, що його я вподобав”» (Мт. 3, 16–17). Дуже влучно цей уривок коментує один з найвідоміших біблістів Н. Т. Райт: «Символом Духа став голуб, і це значить, що майбутній Божий суд буде вершитися мирним, а не войовничим духом давнини. Сам земний суд, який засудив Ісуса, буде відданий під суд Духа Божого. Одне із завдань цього євангельського уривка – знову навчити людей здатності дивуватися і розуміти, що Ісус прийшов виконати Божий задум, а не наші очікування». А Божий задум полягає найперше в тому, щоб кожен з нас міг почути слова, які Отець сказав на Йордані Ісусові: «Ти син мій улюблений, в тобі моє уподобання». Свято Богоявління говорить нам про те, що оновлення усього творіння, повернення нам свідомості і постави улюблених Божих синів та дочок і є найбільшим бажанням Бога.

Щоб зрозуміти значення події, яка сталася на Йордані, потрібно брати до уваги цілу євангельську історію. На Великому повечер'ї свята Богоявлення ми урочисто співаємо піснеспів «З нами Бог» зі стихами (Іс. 8, 8 – 9, 6). Цими короткими словами ми радісно, проголошуємо, що Той, хто прийняв людське тіло в убогому вертепі, *прийшов на Йордан, покійно схиливши голову поруч з грішниками; їв і пив з відкинутими і упослідженими; дружив з митарями і блудницями; перед страхом смерті обливався кровавим потом в Гетсиманії; був зраджений друзями та несправедливо оскаржений тими, які найбільше знали про Бога; відчув пекло віддаленості від Бога та жахливої самотності так, що кричав на хресті: «Боже мій! Боже мій! Чому ти мене покинув?!»*; як людина страждав, помер і був похований у гробі; і воскрес на третій день – Він є Еммануїл, «з нами Бог».

Свято Хрещення Ісуса в Йордані є також і моментом Богоявлення – об'явлення світові Отця, Сина і Святого Духа. Для християнина, котрий постійно бере участь у благодатному житті Церкви, її молитві, таїнство Пресвятої Тройці не є раціональною загадкою, а живим духовним досвідом. Щодня чи в особистій, чи в спільнотній молитві ми прославляємо Отця, Сина і Святого Духа і

просимо благодатної помочі. Дуже коротка і змістовна молитва до Пресвятої Тройці є частиною щоденних молитов християнина:

**«Уповання нам Отець,
прибіжище наше – Син,
покров нам – Дух Святий;
Тройце Святая,
Боже наш,
слава Тобі!»**

Зміст молитви нібито і самоочевидний – надія на Божий захист і вдячність-прослава за це. Трьом Особам Тройці присвоєно три метафоричні, образні назви: Отець – наша Надія, Уповання; Син – Прибіжище, захист, пристановище; Дух Божий – Покров. У цій молитві у своєрідній формі відображена віра в єдність і троїчність Бога водночас, бо всі ці три образи – дуже подібні, майже ідентичні, і водночас – зі своїми нюансами. Всі три Божі Особи нас захищають і роблять це як Єдиний Бог, тому в кінці молитви ми і прославляємо Бога-Тройцю в однині. Віра Церкви вчить нас, що дія Троїчного Бога є одною-єдиною: Отець, Син і Дух Святий мають одну-єдину дію щодо свого сотворіння, діючи саме як Тройця, а не як окремі Особи. З іншого боку, єдина дія

Троїці у світі певним чином передає особливості кожної Особи: Отець посилає Сина у світ, Син приходить на землю, Дух Святий освячує Церкву. Поглянемо на те, як ці особливості виражені в коротеньких словах цієї МОЛИТВИ.

ОТЕЦЬ – УПОВАННЯ

Отець – Начало, Джерело і Причина життя Тройці (від Нього родиться Син і від Нього ісходить Дух Святий); а ще Він – джерело буття сотвореного світу і остаточна мета його існування. Слово «надія» чи «уповання» в цьому контексті сприймаємо не просто як пасивне очікування і сподівання на Бога, а власне як гаряче і діяльне уповання, жага, туга творіння за Творцем і за Його втручанням у наше життя. Уповання вказує на нашу «несамодостатність», неповноту, нашу потребу Бога (бо ж для чого надіятися тому, хто вже все має?).

Надія на Боже спасенне втручання реалізується тут і тепер (переважно ми звертаємося до Бога з проханням спасіння в найбільш нагальних обставинах, коли зволікання недопустиме). Водночас, вона звертає нас у майбутнє – справжнє сповнення наших глибинних потреб можливе лише у Божій вічності, в майбутньому Царстві, проблиски якого присутні вже тепер. Воно стає видиме у людській любові, Літургії Церкви, незайманій красі природи чи творах мистецтва.

СИН – ПРИБІЖИЩЕ

Світ сотворений Отцем через Сина, який є Слово і досконалий Образ Отця. Людина сотворена на образ і подобу Бога і покликана до синівства Божого. Син – Бог по природі, Єдиносущний і одноприродний з Отцем; люди – «боги» по благодаті, через усиновлення і обоження (Пс. 81, 1). Ми усиновлені через нашу богоподібність у сотворенні і завдяки особливому поєднанню Бога з нами у Воплоченні. Син є прибіжищем для нас саме тому, що дорога до Отця йде тільки через Нього, а радше – Він сам є тією Дорогою (Йо. 14, 6). Він особливо близький до людини, тому що Він сам – людина. Його Воплочення – не минула одноразова подія (ніби Він на деякий час став людиною, а потім перестав бути нею). І після свого Воскресіння і Вознесіння «назад» на небеса, Син залишається воплоченим Богом, залишається людиною. Він сам пройшов через випробування і випробовуванням може допомогти (Євр. 2, 18). Він – ідеал людини, остаточне сповнення людської природи не лише у всіх її «природних» дарах і досконалості. У Ньому людська природа досягає межі своєї досконалості і переходить цю межу, виходячи на

новий рівень буття. Це було попередньо явлено вже у Преображенні, а досягло своєї повноти у Воскресінні до нового життя і Вознесінні до престолу Отця. Саме тому Син є прибіжником кожної людини і всього людства загалом, бо лише в Ньому як в Альфі та Омезі Всесвіту і людства ми осягаємо свою задуману Богом повноту (Одкр. 22, 13).

ДУХ — ПОКРОВ

Дух - «невидимий і невідомий Бог», як про Нього говорять сучасні богослови. Святе Письмо і богослов'я Церкви говорить про Нього досить мало, Він немов би сокровенно, тайно присутній у житті людства, але Його присутність сутнісно творить Церкву, народжує нове творіння у Христі (2 Кор. 5, 17). Дух Божий, немов птаха, що висиджує своїх пташат, ширяв над первозданими водами всесвіту у перший день творіння, покриваючи його своїми крилами і зігріваючи для появи життя.

Дух Божий, як голуб, ширяє над Йорданом і покриває своїми крилами води Нового Життя - Хрещення і злинає на родоначальника нового людства, Нового Адама - Христа. У купелі Хрещення Дух Божий покриває наготу людини ризою світла й одежею нетління, щоб вона могла увійти у світлий чертог Божого Царства.

Дух Святий чуває над кожною людиною і покриває її вдень і вночі, як ще у Старому Завіті молився пророк: Хто живе під опікою Вишнього, під покровом Бога Небесного оселиться. Плечима своїми отинить Він тебе, і під крильми Його безпечний

будеш, – бронєю оточить тебе істина Його (Пс. 90). Цей покров Духа, це чужання Бога-Тройці над кожною людиною сповнює нас надії і радості, що спонукає до прослави:

**Тройце Святая,
Боже наш,
слава Тобі!**

